13. ročník
Žilina 1. – 3. 7. 2025
Otvorený softvér vo vzdelávaní, výskume a v IT riešeniach
ossconf.fri.uniza.sk
OSSConf

OSSConf 2025: 1–7

O jedné mapě na zakázku, část 2: Počet obarvení n barvami

PAVEL STŘÍŽ (CZ)

Abstrakt. Článek počítá počet n-obarvení v daném grafu, chceme-li mapě krajů či okresů. Vedle běžných 4 barev užitých v teorému čtyř barev jsem dopočítal n-obarvení pro přípustné barvy. Dvacetidvouuzlový graf byl stále ještě výpočetně přijatelný.

Klíčová slova. Optimalizace, R, Sage, Python, Picat, OpenStreetMap.

ABOUT PREPARATION OF ONE MAP, PART 2: THE NUMBER OF N-COLOURINGS

Abstract. The article computes number of n-colourings in a given map/graph. Next to four colours used in the Four Colour Theorem, I tried to use all possible number of colours and compute its number of n-colourings. 22-node graph was still computable.

Keywords. Optimization, R, Sage, Python, Picat, OpenStreetMap.

1. Zpět k R

Rovnou naváži na první část. Při experimentech s programy pro lineární programování kolem výpočtů v sudoku mně vrtalo hlavou, jak v R nechat spočítat model ILP. Knihovna `lpsolve` mě moc nezaujala, při rozhození modelu do sloupců se člověk začne ztrácet. Načtení .lp souboru je závislé od jeho formátu. Hledal jsem proto jinou cestu, když mi to na první ani druhou dobrou nejelo.

Masívně užívám program Picat, `https://picat-lang.org/`, kde se lze mezi MIP, SAT, SMT a CP přepínat. V první části tohoto článku je ukázka generování přes Python. Přepínám se z `import sat` na `import mip`. V pozadí se uloží soubor `__tmp.lp`. Ten ještě R neumí zpracovat, resp. jsem cestu nenašel, použil jsem následující udělátko.

V Pythonu přes `pyscipopt` přeukládám do formátu FreeMPS.

```
from pyscipopt import Model
scip = Model()
scip.readProblem(filename="__tmp.lp")
scip.writeProblem(filename="pokonverzi.mps",
   trans=False, genericnames=False)
```

Takový soubor si lze v R načíst a například přes NEOS server nechat spočítat.

```
library("ROI")
library(ROI.plugin.lpsolve)
```

```
library(ROI.plugin.neos)
(x <- ROI.plugin.lpsolve::read.lp("pokonverzi.mps", type="freemps"))
opt <- ROI_solve(x, solver="neos", method="scip", email="Email-na-NEOSu")
opt; solution(opt)
```

Přebereme výsledky a vykreslíme přes `ggplot2`. Naznačím jádro. Pracovně jsem si okresy zpracoval ze surových dat v bočním souboru. Z výstupů jsem si vybral potřebné údaje a nechal vykreslit. Grafický náhled viz první část tohoto příspěvku.

```
library(ggredist)
library(ggplot2)
library(sf)
source("stefanovi-data.R")
mal <- st_sf(geom=malseznam)
malshort<-solution(opt)[2:150]
ggplot(mal, aes(fill = malshort))+geom_sf()+theme_map()
```

2. Zpět k Pythonu: případ Sage

Podobného vykreslení ze surových dat lze dosáhnout i v Pythonu, např. přes knihovnu `matplotlib`. Jen naznačím strukturu.

```
import numpy as np
import matplotlib.pyplot as plt
from matplotlib.patches import Polygon
combined=Polygon([ (0,1), (1,2), (2,1), (1,0) ])
fig, ax = plt.subplots()
ax.add_patch(combined)
plt.ylim(0,3)
plt.xlim(0,3)
plt.show()
```

Poněvadž jsem se nedopracoval výsledku přes knihovnu `networkx`, hledal jsem další cesty. Zkusil jsem si SageMathCell, `https://sagecell.sagemath.org/`, či `https://cocalc.com/`. Řada věcí je placených, ale na testy to stačilo. Za pozornost stojí možnost týmové práce, diskuze i videohovoru. Náš problém spadá v dokumentaci do této části, viz `https://doc.sagemath.org/html/en/reference/graphs/sage/graphs/graph_coloring.html`.

```
from sage.graphs.graph_coloring import number_of_n_colorings
from sage.graphs.graph_plot import GraphPlot
# Jihomoravský kraj
G = Graph({
  17: [67,68],
  32: [61,68],
  49: [61,67],
  61: [32,49,66,67,68],
  66: [61],
```

```
  67: [17,49,61,68],
  68: [17,32,61,67],
})
for n in range(8): # [4]
  print(number_of_n_colorings(G,n))
G.graphplot(layout='graphviz', prog="twopi").show()
```

A právě během toho testu jsem si zkusil čtyři barvy, ale pak i jiný počet barev. A dostal jsem nápad propočítat všechny možnosti pro okresy a kraje. U krajů je největší počet uzlů (22), což byla výpočetní výzva. Sage začal kolabovat u šesti barev. Dostupných 45 minut na výpočty by určitě nestačilo. Nestačil by na to v rozumném čase ani jeden počítač, bylo potřeba výpočty distribuovat a podívat se po nějaké úspoře, spisovně po lepším algoritmu.

3. Zpět k rekurzi

Od dvojiček, Rudolfa Blaška a Aleše Kozubíka, prakticky ve stejnou chvíli, došla prosba, jestli by nebylo možné vybarvit kraje (hlavní barva) a poté vybarvit okresy uvnitř kraje (odstín hlavní barvy). Na vše požadavek, aby zkoumaní sousedi neměli stejnou barvu. Poněvadž jsou počty krajů a okresů v řádech desítek, mohli jsme zkusit až 6 barev.

Při nejnižším možném počtu barev jsem vybral první obarvení a užil. Jako bonus se krajské město (vyjma Středočeského kraje) nastavilo nejsytější barvou. Zde je závěrečná ukázka. Kdyby se šlo na úroveň ohraničení měst, dokáži si představit užití šrafování v dané barvě a intenzitě.

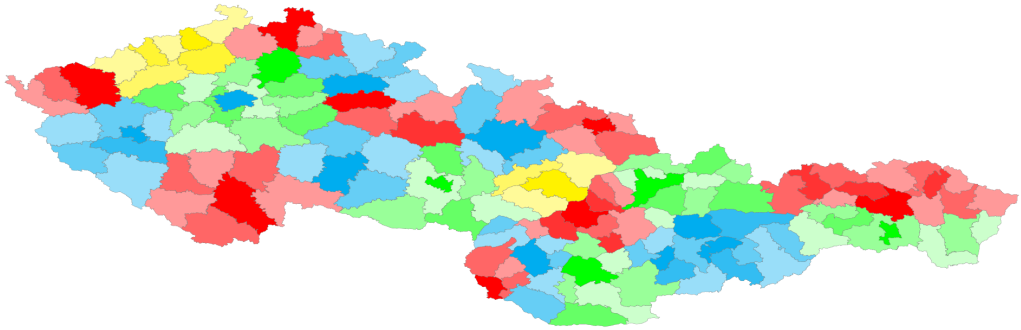

Druhou věc, kterou jsem si zkusil bylo vygenerovat počty různých obarvení při daném počtu barev. Obvody Prahy a okresy Bratislavy a Košic jsem si sloučil dohromady.

Co mě během bádání zaujalo je, že můžeme použít menší počet barev než 4, 4 barvami lze oblasti vždy vybarvit, ale nic nás neomezuje v tom užít i víc barev. Matematická teorie hovoří o tom, že pokud je víc barev než oblastí, počet

obarvení je nula, angl. number of n-colourings. Lze si to představit tak, že obarvíme všechny oblasti, ale když nám některé barvy zůstanou, pak to není obarvení přesně n barvami.

Při obarvování můžeme barvy prohazovat (matematik Štefan Peško upřesnil, že se jedná o automorfismus), pokud tedy najdeme počet neautomorfních obarvení násobíme zjištěný počet faktoriálem počtu barev. Výsledky jsou zmíněny v následujících dvou tabulkách. V první je počet neautomorfních obarvení, ve druhé pak celkový počet obarvení.

Zkoumaná oblast	**Uzlů**	**Min.**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**
Hlavní město Praha	1	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Středočeský kraj	12	4	–	–	–	230	5320	22547	31283	18254	5036	681	43	1	–
Jihočeský kraj	7	3	–	–	1	15	25	10	1	–	–	–	–	–	–
Plzeňský kraj	7	4	–	–	–	8	19	9	1	–	–	–	–	–	–
Karlovarský kraj	3	3	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Ústecký kraj	7	3	–	–	1	15	25	10	1	–	–	–	–	–	–
Liberecký kraj	4	3	–	–	2	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Královéhradecký kraj	5	3	–	–	1	3	1	–	–	–	–	–	–	–	–
Pardubický kraj	4	3	–	–	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Kraj Vysočina	5	3	–	–	1	3	1	–	–	–	–	–	–	–	–
Jihomoravský kraj	7	3	–	–	2	22	31	11	1	–	–	–	–	–	–
Olomoucký kraj	5	3	–	–	4	5	1	–	–	–	–	–	–	–	–
Moravskoslezský kraj	6	3	–	–	2	7	6	1	–	–	–	–	–	–	–
Zlínský kraj	4	3	–	–	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Bratislavský kraj	4	3	–	–	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Trnavský kraj	7	3	–	–	8	46	46	13	1	–	–	–	–	–	–
Trenčínský kraj	9	3	–	–	4	140	506	490	171	23	1	–	–	–	–
Nitranský kraj	7	3	–	–	1	15	25	10	1	–	–	–	–	–	–
Žilinský kraj	11	4	–	–	–	252	3024	7770	6951	2646	462	36	1	–	–
Banskobystrický kraj	13	4	–	–	–	300	12273	77681	152670	124688	48877	9837	1026	52	1
Prešovský kraj	13	3	–	–	2	1150	29467	147451	247780	179753	64015	11881	1155	55	1
Košický kraj	8	3	–	–	16	146	230	111	19	1	–	–	–	–	–

Zkoumaná oblast	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**
Hlavní město Praha	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Středočeský kraj	–	–	–	5520	638400	16233840	157666320	736001280	1827463680	2471212800	1716422400	479001600	–
Jihočeský kraj	–	–	6	360	3000	7200	5040	–	–	–	–	–	–
Plzeňský kraj	–	–	–	192	2280	6480	5040	–	–	–	–	–	–
Karlovarský kraj	–	–	6	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Ústecký kraj	–	–	6	360	3000	7200	5040	–	–	–	–	–	–
Liberecký kraj	–	–	12	24	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Královéhradecký kraj	–	–	6	72	120	–	–	–	–	–	–	–	–
Pardubický kraj	–	–	6	24	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Kraj Vysočina	–	–	6	72	120	–	–	–	–	–	–	–	–
Jihomoravský kraj	–	–	12	528	3720	7920	5040	–	–	–	–	–	–
Olomoucký kraj	–	–	24	120	120	–	–	–	–	–	–	–	–
Moravskoslezský kraj	–	–	12	168	720	720	–	–	–	–	–	–	–
Zlínský kraj	–	–	6	24	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Bratislavský kraj	–	–	6	24	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Trnavský kraj	–	–	48	1104	5520	9360	5040	–	–	–	–	–	–
Trenčínský kraj	–	–	24	3360	60720	352800	861840	927360	362880	–	–	–	–
Nitranský kraj	–	–	6	360	3000	7200	5040	–	–	–	–	–	–
Žilinský kraj	–	–	–	6048	362880	5594400	35033040	106686720	167650560	130636800	39916800	–	–
Banskobystrický kraj	–	–	–	7200	1472760	55930320	769456800	5027420160	17736485760	35696505600	40954636800	24908083200	6227020800
Prešovský kraj	–	–	12	27600	3536040	106164720	1248811200	7247640960	23229763200	43113772800	46103904000	26345088000	6227020800
Košický kraj	–	–	96	3504	27600	79920	95760	40320	–	–	–	–	–

Zvláštní kategorii tvoří kraje, kde vychází obrovský počet obarvení, proto jsem je z okresů vyčlenil do samostatné tabulky.

Barev	Neautomorfní p.o.	Celkový počet obarvení	Počet cifer
0–3	0	0	1
4	241056	5785344	7
5	334406880	40128825600	11
6	29332429392	21119349162240	14
7	525980776992	2650943116039680	16
8	3204670864848	129212329270671360	18
9	8679321523496	3149552194446228480	19
10	12261482221996	44494466687179084800	20
11	10013611391758	399711323202525734400	21
12	5066436397528	2426831140714148044800	22
13	1665710385805	10372413219183759744000	23
14	367671148358	3205294243739212584960 0	23
15	55646946232	72768085245060581376000	23
16	5839858189	122186125864163192832000	24
17	425574024	151371330061025378304000	24
18	21326264	136538711875013640192000	24
19	716547	87164431762647343104000	23
20	15336	37310985197396951040000	23
21	188	9605097128281374720000	22
22	1	1124000727777607680000	22

4. Technické pozadí výpočtů

Jak však tato obarvení pro tak velký počet uzlů najít v rekurzi s komplikovanou stromovou strukturou?

V matematice, speciálně v teorii grup a kombinatorice, se hledají symetrie a podobné vztahy, které by výpočty usnadnily. Zde se mi podařilo v rekurzi stromovou strukturu obarvení uzlů snížit na hledání jen neautomorfních větví. Pracovně to nazývám nalézt tzv. „prvoobarvení“. Je to rostoucí sekvence prvních výskytů barev, kdy každá barva je zastoupena alespoň jednou. Počet dalších výskytů barev nesmí překročit hranici počet uzlů mínus počet barev, takovou větev jsem v rekurzi vyřadil.

Zmíním několik ukázek a zdůvodnění vyřazení větve z dalšího zkoumání v rekurzi. 4 barvy, 7 uzlů, graf nechť je smyšlený.

B	Na prvním místě nemůže být druhá barva v pořadí, nedostali bychom uspořádanou n-tici. Podobně by se vyřadily C a D.
ABABD	Na páté pozici mohou být barvy A až C, protože nejvyšší předchozí je barva B. Lze připustit jen o jednu vyšší pozici (barva C).

ABABCB	Pokud by se jednalo o vybarvení 4 barvami, chybí na poslední pozici barva D. Pokud rekurze ještě běží, D lze užít, žádný ze sousedů barvu D nemá.
AAABBBC	Vyplnilo se sice 7 uzlů, ale neužily se všechny barvy (D).
ABBABA	Zbývá vybarvit poslední uzel, ale potřebujeme užít ještě barvy C a D, na ty není už dost uzlů. Volné uzly jsou 3. až 6., tedy 4 uzly, ale mohou být jen tři (7 uzlů mínus 4 barvy je maximum).
ABCDBCD	Tato situace by v závislosti na grafu mohla být platným obarvením, ale prvoobarvení by skončilo už při ABCD.
DCBA	Toto obarvení se získá z nejkratšího možného prvoobarvení ABCD permutací, počet nalezených obarvení se násobí 4!. Technicky měla být větev vyřazena již na první pozici u barvy D.

Zde je ukázka prvoobarvení v plné délce pro 22 uzlů krajů a 4 barvy. Každá sekvence začíná první barvou (A) a končí poslední barvou (D). Barva vždy splňuje podmínku, že je někde v rozsahu od A až nejvyšší barva z levých uzlů + 1 pozice. Podtržením naznačuji první výskyt dané barvy. V této malé ukázce je 15 prvoobarvení. Více jich není.

22 krajů ve 4 barvách		**Počet obarvení ve větvi**	
Pořadí	**Prvoobarvení**	**neautomorfní**	**celkem, krát 4!**
1	A B A C A D	22032	528768
2	A B A C B A C A C D	1296	31104
3	A B A C B A C A D	1296	31104
4	A B A C B A C D	6480	155520
5	A B A C B A D	9072	217728
6	A B A C B D	22032	528768
7	A B A C D	18144	435456
8	A B C A B C A C A D	1296	31104
9	A B C A B C A C D	1296	31104
10	A B C A B C A D	6480	155520
11	A B C A B C D	9072	217728
12	A B C A B D	22032	528768
13	A B C A C D	22032	528768
14	A B C A D	18144	435456
15	A B C D	80352	1928448
	Součet	**241056**	**5785344**

Možná si kladete otázku, jaktože neexistuje sekvence typu A A A A A B C D. Je to dané zadáním úlohy, že sousedící uzly nesmí mít stejnou barvu. Uzly si můžeme různě přečíslovat (nemusí to být cesta ve stylu známém z teorie grafů),

ale podmínku sousedících uzlů nesmíme opominout. Například u Košického kraje z okresů nelze Eulerovu cestu, tzv. jednotahovku, ani najít. Obecně však taková sekvence může být platná, záleží na konkrétním grafu a užitém pořadí uzlů.

Poté hledáme platná obarvení z těchto sekvencí rekurzí od určité hloubky a jejich součet nám dá počet neautomorfních obarvení. To pak stačí vynásobit faktoriálem počtu barev. Samotná prvoobarvení nebyla na rozložení rekurze vhodná, některé sekvence byly spočítány rychle, jiné pomalu. Nápad tedy byl, vzít sice jen tato prvoobarvení, ale do určité hloubky. To se nakonec užilo. Post mortem řečeno: ještě lepší varianta by byla, aby se kratší prvoobarvení než nastavená hloubka rekurze nechaly rozvinout do nastavené hloubky. To by bylo ještě víc časově rovnoměrné. Třeba užiji v budoucnu.

Touto fintou se mi podařilo eliminovat větve s proházenými barvami v duchu kombinatoriky. Následně jsem rozhodil rekurzivní výpočty na několik stovek jader na cca tři dny. A bylo spočteno! V průměru jsem užil 17000 úloh na barvu, to bylo při hloubce 11 uzlů. Lepší bylo užít hloubku 9 či 10 uzlů, těch úloh bylo zbytečně moc.

Poznámka. Nejsem zběhlý v C++, zdrojové kódy v Pythonu, především užité datové struktury, jsem si nechal převádět v `https://products.codeporting.ai/convert/python-to-cpp`. Věřím tomu, že podobných nástrojů, ať už s nebo bez AI asistence, se rodí nespočet. Bez C++ to bylo nepočítatelné, Python není na výpočty optimalizován. Možná by zabral ještě Rust či Go, ale nezkoušel jsem je. Poctivě se učím C++. Dorazil mi tip, že Python nemám vzdávat, ale užít knihovny `numpy` a `pandas`. Zůstává mi otevřené s otazníkem.

5. Postřeh

Při výpisu počtu obarvení na uzlech v rekurzi to vypadá, že by se dalo uspořit ještě víc, protože počty na větvích na mnoha místech vycházely stejné. Chce se to však víc ponořit do teorie grafů, možná do kombinatoriky. Rekurzi se nejspíš vyhnout nedá, ale naděje na úsporu umírá poslední. Po objevení takového Svatého Grálu by se dal počet obarvení spočítat i pro větší grafy/mapy. Jak však velké je těžké odhadovat. Dávám si mezi otevřené problémy a důležité úkoly po OSSConf.

Kontaktní adresa

Ing. Pavel Stříž, Ph.D., Nakladatelství Martin Stříž, U Škol 940, Bučovice, okres Vyškov, 685 01, Česká republika,
E-mailová adresa: `pavel@striz.cz`